

مبارزه با قاچاق میراث مستند

یونسکو | مترجم: هادی تقی‌پور اردشیری

■ چکیده

پدیده قاچاق اسناد و میراث‌مستند نزد بسیاری از کشورها و دولت‌های جهانی، به عبارتی سازمان‌های بین‌المللی همچون یونسکو، به محل نگرانی تبدیل شده است. ضعف برخی کشورها به دلیل جنگ‌های متمادی و تهاجمات و تخاصمات گروه‌های تروریستی که عمدتاً در منطقه جنوب‌شرق آسیا است، بر این نگرانی‌ها افزوده تا بدانجا که دستگاه‌های متولی این امر در سرتاسر جهان بیش از پیش به این عامل مخاطره‌آمیز فرهنگ و هویت ملت‌ها از طریق برگزاری نشست‌های سالانه و جلسات مختلف توجه خاصی اهتمام ورزیده‌اند. بخشی از محرمانه‌ترین مذاکرات و گفتگوها در اجلاس جهانی شورای اسناد (ICA) که رؤسای دستگاه‌های اسنادی کل جهان در آن حضور می‌یابند در زمینه مسائل مربوط به قاچاق اسناد و بحران‌های اسنادی است.

در متن حاضر ملاحظه خواهید کرد که میراث‌مستند به چه موادی اطلاق می‌یابد و در راستای حفظ این میراث‌مستند از ظرفیت چه دستگاه‌هایی می‌توان بهره‌مند شد. کشور مکزیک از جمله کشورهایی است که با حضور فعال خود نگرانی خود را از این موضوع ابراز داشته و در قالب انجمن اسنادی کشورهای حوزه آمریکای لاتین موارد مربوط را مطرح ساخته است. متن حاضر اهم موارد مطرح توسط نمایندگی مکزیک نزد یونسکو در پاریس است که در خصوص «مبارزه با قاچاق میراث‌مستند» ارائه می‌شود.

مبارزه با قاچاق میراث‌مستند^۱

یونسکو | مترجم: هادی تقی‌پور اردشیری^۲

مقدمه

میراث‌مستند بخش اعظمی از میراث‌فرهنگی که حافظه جمعی را تشکیل می‌دهد، در بر می‌گیرد و مساعدت‌های آن به فرهنگ بسیار باارزش است زیرا نشان‌دهنده تنوع، هویت و زبان مردمان است، تکامل تفکر را قالب‌بندی می‌کند و ماترک تاریخ مشترک انسان‌ها را شکل می‌دهد.

یونسکو هم‌چون سایر سازمان‌های بین‌المللی به اهمیت میراث مشترک پی برده است و با برنامه‌ریزی، سرمایه‌گذاری و شفاف‌سازی اقدامات مختلفی را در این راستا انجام می‌دهد. علاوه‌بر، تصویب کنوانسیون حفاظت از اموال فرهنگی ۱۹۵۴ و کنوانسیون ۱۹۷۰ در زمینه ابزارهای ممانعت از واردات، صادرات و انتقال غیرقانونی اموال فرهنگی به‌منظور جلب‌توجه جامعه بین‌المللی به آسیب‌پذیری میراث‌مستند در راستای حفاظت و دسترسی به آن گام برداشته است.

خطر از بین‌رفتن و یا گم‌شدن میراث‌مستند بسیار زیاد است، به‌دلیل آنکه ماهیت و ترکیب این میراث که متشکل از کاغذ، الواح گلی و حتی فیلم است، این‌گونه اقتضا می‌کند. منابع میراث‌مستند شدیداً در معرض مخاطرات طبیعی و انسانی هستند که در همین راستا توصیه‌ها و دستورالعمل‌های یونسکو در راستای کاهش مخاطرات بسیار مفید بوده است. امروزه یکی از اصلی‌ترین تهدیدات میراث‌مستند انتقال غیرقانونی اموال است. اقدامات پلید گروه‌ها و افراد در زمینه قاچاق میراث‌مستند به یکی از نگرانی‌های روز مبدل شده، مثلاً یکی از

۱. این مقاله ترجمه‌ای است از:

Fourth Session of the Subsidiary Committee of the Meeting of States Parties to the Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property (UNESCO, Paris, 1970)

۲. کارشناسی‌ارشد مترجمی زبان انگلیسی، مدرس دانشگاه و کارشناس اداره روابط بین‌الملل، سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران.
hadi_ardeshiry@yahoo.fr

چالش‌های میراث‌مستند آن است که به راحتی می‌توانند از آرشیوها خارج شوند. علی‌رغم تمامی این مباحث، پدیده قاچاق میراث‌مستند تاکنون به اندازه کافی توسط یونسکو مورد مطالعه و بررسی قرار نگرفته است زیرا اقدامات اتخاذ شده برای مبارزه کافی نبوده است. در همین راستا مطالعه جامعی از این موضوع به جا خواهد بود و تلاش‌های مشترک جامعه بین‌المللی برای احیای سازوکار و انجام اقداماتی به منظور حفاظت از میراث‌مستند مطلوب خواهد بود. ویژگی‌های قاچاق میراث‌مستند باید به طور جزئی بررسی شود تا در سطح جهانی با این معضل برخورد شود.

انجمن آرشیو آمریکای لاتین

در پاسخ به این نگرانی‌ها اولین سمینار منطقه‌ای در زمینه قاچاق میراث‌مستند در ایرو-آمریکا، در ماه سپتامبر سال ۲۰۱۵ در بوگوتای کلمبیا به میزبانی دولت کلمبیا، انجمن آرشیو آمریکای لاتین و یونسکو برگزار شد.

در طول سمینار ۲۲ عضو این انجمن سازوکار مبارزه با قاچاق میراث‌مستند را مشخص کردند و حول مسائل و کاستی‌های موجود در این راستا به بحث و تبادل نظر پرداختند. نتیجه این نشست آن شد که بهبود همکاری‌ها میان دولت‌ها و مساعی جمعی برای تدوین سیاست‌های عمومی مبارزه با قاچاق از ضروریات است.

عمده نظرات، توصیه‌ها، پیشنهادات ارائه شده در این سند منتج از سمینار بوگوتا است.

میراث‌مستند چیست؟

بنابر دستورالعمل‌های عمومی حفاظت از میراث‌مستند برنامه حافظه جهانی، میراث‌مستند به سندی اطلاق می‌شود که چیزی را از روی عمد و عقل ثبت شود یا به صورت سند در آورده شود و شامل دو بخش است: محتوای اطلاع‌دهنده و جنس خاص که از آن تشکیل شده است. ویژگی‌های میراث‌مستند شامل موارد زیر است:

- قابل حرکت دادن است؛
 - از نشان‌ها، نمادها، اصوات و تصاویر تشکیل شده است؛
 - قابل حفاظت و نگهداری است؛
 - قابل بازتولید است؛
 - محصول فرایند مستندسازی است.
- همان گونه که از ویژگی‌های فوق مشخص است میراث‌مستند به عنوان شیء ثابت هم چون ساختمان و یا محل طبیعی محسوب نمی‌شود. جنس میراث‌مستند نیز عمدتاً از مواد طبیعی

و ارگانیک یا مصنوعی بسته به عدم ثبات و ترکیب شیمیایی آن می‌باشد. در زیر برخی از نمونه‌های میراث‌مستند برشمرده خواهد شد:

- عناوین متنی همچون نسخ خطی، کتاب‌ها، روزنامه‌ها، پوسترها که با جوهر، مداد، نقاشی و یا سایر مواد حک می‌شوند و جنس آن ممکن است پلاستیک، کاغذ، چرم، پاپیروس، نخل، پوست درخت، پارچه، سنگ و یا غیره باشد.
- مواد متنی شامل نقاشی، نقشه، موسیقی و تصاویر.
- مواد دیداری- شنیداری شامل فیلم‌ها، لوح، نوار، عکاسی که چه به صورت غیررقمی و چه رقمی، چه حالت مکانیکی و چه برقی که اطلاعات در آن‌ها ذخیره می‌باشد، موجود است.
- اسناد مجازی شامل وبگاه‌ها که روی کارسازها موجود است.

سازوکار حفاظت از میراث‌مستند

یونسکو و سایر سازمان‌های بین‌المللی با اجرای برنامه‌های مختلف در راستای حفاظت از میراث‌مستند گام برمی‌دارند. این اقدامات در راستای رسیدن به اهداف زیر بوده است:

۱. افزایش آگاهی در زمینه وجود و اهمیت میراث‌مستند؛
 ۲. ایجاد فهرست‌ها، مقررات و دستورالعمل‌های کنترل اموال؛
 ۳. اطلاع‌رسانی به سهامداران و قیمان اموال.
- از میان دستورالعمل‌های کاربردی موارد زیر قابل ذکر است:
- برنامه حافظه جهانی:** توسط یونسکو در سال ۱۹۹۲ با هدف حفاظت از میراث‌مستند و دسترسی به اطلاعات تأسیس شد و دارای سه هدف اصلی زیر است:

- الف) تسهیل در حفاظت و نگهداری؛
- ب) تسهیل در دسترسی جهانی؛
- ج) افزایش آگاهی.

این برنامه موجب بهبود انجام برخی اقدامات مهم در این زمینه همچون به وجود آوردن ثبت جهانی و چاپ دستورالعمل‌های عمومی حفاظت از میراث‌مستند و اخیراً نیز تهیه پیش‌نویس «توصیه‌نامه حفاظت و دسترسی به میراث‌مستند» را که توسط کنفرانس عمومی یونسکو در نوامبر ۲۰۱۵ تصویب شده است.

حافظه جهانی یونسکو با راه‌اندازی چند رقابت در راستای افزایش آگاهی در زمینه میراث‌مستند به مسئولان، شهروندان، بخش‌های تجاری و و غیره فعالیت‌های خود را پیش می‌برد. برخی از همکاری‌های یونسکو شامل موارد زیر است:

- **پایگاه اطلاعاتی اینترنتی:** سامانه‌ای که به اشاعه اطلاعات در زمینه اموال فرهنگی

مسروقه از قبیل میراث‌مستند می‌پردازد.

- **هویت اشیاء:** استاندارد بین‌المللی که در سال ۱۹۹۳ برای تشریح آثار هنری و عتیقه جات اختصاص یافت.
- **فهرست قرمز:** فهرستی است که به‌منظور کاهش قاچاق اموال فرهنگی در مناطق مختلف جهان کاربرد دارد. این فهرست‌ها توسط شورای بین‌المللی موزه‌ها منتشر می‌شود و هدفش تعیین هویت اشیائی است که به‌طور غیر قانونی صادر شده‌اند.
- **دستورالعمل آرشیو اسپانیایی و ایبرو-امریکایی:** دستورالعمل الکترونیکی که در سال ۱۹۸۵ در وزارت آموزش، فرهنگ و ورزش اسپانیا تدوین شد و به شهروندان اجازه می‌دهد مراکز آرشیوی، مجموعه‌ها و خدماتی که ارائه می‌شود را بیابند.
- برخی دستورالعمل‌های دیگر هم از سوی یونسکو برای حفاظت و نگهداری از میراث‌مستند ارائه شد که شامل موارد زیر است:
 - کنوانسیون حفاظت از اموال فرهنگی در درگیری‌های مسلحانه با مقررات به‌کارگیری کنوانسیون (۱۹۵۴)؛
 - کنوانسیون ابزارهای ممنوعیت و ممانعت از واردات، صادرات و انتقال غیرقانونی اموال فرهنگی شخصی (۱۹۷۰)؛
 - دستورالعمل‌های کاربردی اجرای کنوانسیون ۱۹۷۰ در زمینه ابزارهای ممنوعیت و ممانعت از واردات، صادرات و انتقال غیرقانونی اموال فرهنگی شخصی؛
 - دستورالعمل‌های کلی حفاظت از میراث‌مستند (برنامه حافظه جهانی یونسکو)؛
 - توصیه‌های مربوط به حفاظت و دسترسی به میراث‌مستند، از جمله در قالب‌های رقمی؛
 - مقررات بین‌المللی اخلاقی برای معامین اموال فرهنگی؛
 - مقررات اخلاق ایکوم برای موزه‌ها.

پیشنهادهات

پیشنهادهات زیر برای حفاظت از میراث‌مستند ارائه می‌شود:

۱. تشکیل شبکه‌ای از متخصصان؛
الف) کمیسیون مقررات آرشیوی؛
ب) کمیسیون قاچاق.
۲. در اختیار گذاشتن اطلاعات اسناد مفقوده و مسروقه به سازمان‌های بین‌المللی هم‌چون اینترپل به‌منظور انجام بازرسی و تحقیق؛
۳. انجام اقداماتی در راستای تدوین سیاست‌های کلی آرشیوی؛

۴. ارتقاء، توسعه و تصویب مقرراتی در زمینه حفاظت از میراث‌مستند؛
۵. ارائه بیانیه مشترک مبنی بر حمایت و همکاری میان آرشیوهای ملی و ارائه تعهداتی در زمینه سرباز زدن از پذیرش اسنادی که متعلق به کشور دیگری است؛
۶. افزایش کنترل و ابزارهای مرتبط در این زمینه؛
۷. تنظیم مقررات برای معاملات حراجی‌ها در زمینه اسناد تاریخی؛
۸. استفاده از سازوکار شناسایی اسناد به‌گونه‌ای که به آن‌ها خدشه وارد نسازد.
۹. توسعه برنامه‌ها برای فکسیمیله کردن اسناد تاریخی به‌منظور آنکه در دسترس همگان قرار گیرد؛
۱۰. انجام آمارگیری؛
۱۱. ادامه و افزودن فهرست‌های قرمز در زمینه میراث مستند.

نتیجه‌گیری

سازمان‌ها و نهادهای بسیاری در صدد مبارزه برای حفظ اموال فرهنگی هستند. آرشیو ملی مکزیک با آگاهی از اینکه کشورهای خاصی نهادهای علمی متخصص و مسئول در زمینه مدیریت و مراقبت از میراث‌مستند هستند، در راستای بهبود ثبت و دسترسی مردم به این اموال تلاش می‌کند و همکاری‌های میان دستگاهی را تشویق می‌کند تا آثار مسروقه بازگردانده شوند. البته در این میان تجربه خاصی از کشورها برای بررسی تطبیقی موجود نیست. در همین راستا سند حاضر با هدف کمک به ارائه راهنمایی‌هایی در زمینه مبارزه علیه قاچاق میراث‌مستند در قالب کمیته فرعی نشست نمایندگان دولت‌ها در یونسکو و همچنین با تأکید بر عزم و تمایل دولت مکزیک و آرشیوهای آن برای همکاری با نهادهای علمی تدوین شده است.

